

še nadpovprečno topla poletja v letih 1982, 1983, 1985 in 1987. Tako ni čudno, da je skopnel ves sneg, ki se je nakopičil v sedemdesetih letih in začelo se je prav katastrofalno taljenje že celo fosilnega ledu, starega morda tisoč in več let. Kopni torej že sredica, jedro ledenika — navidez počasi, vendar prvič, kar naš človek pomni.

Te navedbe potrjuje tudi površinski videz Ledenika: razpok praktično ni več videti, ker se je led preveč stanjšal; v spodnjem delu se je razkrila nekaj hektarov velika skalovita pokrajina, ki je v zadnjih letih odrezala spodnji jezik ledu od matične mase; ob spodnjem robu ledu so bila kar tri manjša jezera vode iz številnih studencev, katerih šum smo slišali do Kredarice. Skoraj celotna površina ledu je bila pokrita z gruščem ali ledeniškim drobjem, ki je prišel na dan v zadnjem času. Tako dandanes še pomisliti ni mogoče na kakšno poletno smučanje, kot ga še leta 1973 priporočajo avtorji planinskega vodnika Julijske Alpe!

HLADNE IN TOPLE DOBE

Ob vsem tem se pač zastavlja cela vrsta vprašanj, na katera bo v oddaji odgovarjal dr. Milan Šifrer, seveda v okviru možnosti, ki jih daje sodobna geografska znanost. Najprej: koliko vemo o »življenju« Triglavskega ledenika v minulih stoletjih in tisočletjih?

Dr. Šifrer nam je postregel z naslednjimi ugotovitvami:

Stari ledeniški nasipi oziroma morene nedvoumno pričajo, da so na višku ledene dobe ogromne mase snega in ledu do 500 metrov na debelo prekrivale bohinjsko

in blejsko kotlino ter segale na gorenjski strani do Podvina in na primorski do Sela pri Mostu na Soči. Zdaj smo sredi toplega obdobja, ki traja že kakih 20 tisoč let. Pred približno 4000 leti pa je bilo tako toplo podnebje, da Triglavskega ledenika ni bilo, gozdna meja pa je bila 300 metrov višje, kot je zdaj. Dokaj hladno podnebje je bilo med 12. in 16. stoletjem, ko so bili ledeniki v Alpah znatno večji od današnjih. Naslednji močan poledenitveni sunek je bil v srednji Evropi sredi prejšnjega stoletja in ne dosti milejši okrog leta 1920, o čemer že nazorno pričajo dobre fotografije.

Kakšna je torej perspektiva našega edinega pravega ledenika? Ali mu grozi izginotje?

Možno je seveda tudi to, posebno če upoštevamo novejšo teorijo ameriških klimatologov, da se je v tem desetletju podnebje začelo segrevati zaradi učinka tople grede. Ta teorija sicer še ni dokazana in podprta z rezultati dolgoročnih opazovanj, njeno bistvo pa je v tem, da je v zemeljskem ozračju vedno gostejša in bolj strnjena plast prašnih delcev in ogljikovega dvokisa. Ta plast zadržuje dolgovalovno infra rdeče sevanje od Zemlje v vesolje — skratka, zadržuje ohlajanje našega planeta.

Če bi po vsem tem koga obšle črne slutnje o vročem peklu na Zemlji, naj se pomiri ob misli, da je človeško življenje prekratko, da bi doživeli velike spremembe podnebja. Toda tak skromen mejni pojav, kot je Triglavski lednik, ki to ime komaj zasluži, je seveda skrajno občutljiv na vsako rahlo zvišanje povprečne letne temperature.

MED ČAKANJEM IN RAZPRAVAMI PA GORSKI SVET PROPADA

DOLGA POT DO (ZA)VAROVANJA

MARJAN RAZTRESEN

Privrženci tehničnih novosti, ki jih uvajajo v gorski svet, bodo spet nezadovoljni zaradi nasprotovanja varstvenikov okolja: potem ko so se poprej spravili nad gorska kolesa, so se zdaj še nad umetni sneg in nad ultra lahka letala. V nekaterih alpskih deželah so se že z zakonskimi akti postavili po robu škodi, ki da jo povzročajo gorskemu svetu, zdaj pa so začeli o tem na ministrskih ravneh razpravljati tudi v Sloveniji.

Povod za to je bila resolucija Mednarodne komisije za varstvo alpskih območij CIPRA, ki je že davnega leta 1983 zasedala na Bledu in ki je na predlog avstrijske Zveze za varstvo narave temeljito razpravljala o škodljivem vplivu uporabe novo

razvitih lahkih letal na alpski prostor. Resolucija je bila namenjena vladam alpskih dežel, v njej pa pozivajo zakonodajna telesa alpskih dežel, naj takoj izrečejo popolno prepoved uporabe lahkih letal (motoriziranih zmajev) v alpskem prostoru, še preden bi se razvila industrijska proizvodnja teh zračnih plovil.

HRUP IZ TRETJE RAZSEŽNOSTI

»Drugače kot pri mopedih,« je zapisano v utemeljitvi te resolucije, »katerih moteči hrup je splošno poznan, ne moremo lahkim letalom priznati nobenega razumnega namena razen športnega udejstvovanja uporabnika. Medtem ko so mopedi navezani na ceste, bodo lahka letala pri nadaljnjem razvoju obremenjevala s hru-

pom površino celotnega rekreacijskega prostora Alp. Za ljudi, ki tu živijo, pa tudi za tiste, ki tu iščejo oddiha, pomeni obremenitev s hrupom trajen stres. Rekreacijska vrednost alpske pokrajine se manjša. Bati se je, da bo po površini razdeljeni moteči hrup zdaj še iz tretje razsežnosti vplival v pomembni meri tudi na biosfero. Izkazalo se je že, da ta hrupna plovila, ki se hitro premikajo, negativno delujejo na živalski svet. Lovna divjad je motena v svojih staniščih, zaščitene in zaščite vredne živalske vrste so v ekološko pomembni meri podvržene stresu. Na hrup se v resnici sploh ni mogoče privaditi. ...»

V utemeljitvi je zatem primerjava z motornimi sanmi, za katere je pred desetletjem ali kaj tudi kazalo, da bi lahko postale množični športni in rekreacijski rekvizit, vendar je CIPRA izposlovala, da je skoraj povsod zdaj potrebno za njih uporabo posebno dovoljenje in niso zdaj nikjer v Alpah športni rekviziti, ampak le transportno in reševalno sredstvo v sili. Prav tako so oblasti marsikje sprejele omejitvene varstvene ukrepe proti hrupu, ki ga povzročajo zasebni turistični poleti s helikopterji.

»Ker lahka letala nimajo nobene praktične naloge, učinkujejo pa skrajno negativno na domače prebivalstvo, na vse, ki iščejo oddih, pa tudi na dele živalskega sveta, terja CIPRA, da uporabo lahkih letal takoj prepovedo.« je zapisano v uradni zahtevi z Bleda. »Vprašanje lahkih letal je treba priznati kot tipičen primer splošnega ekološkega pravila, da se nikakor ne sme storiti vse, kar je možno storiti.« — Posebno pa CIPRA zahteva prepoved poletov s takimi letali nad naravnimi in krajinskimi parki.

PRITISK NA SLOVENIJO

Ni izključeno, da so varstveniki okolja in še posebno uprava Triglavskega narodnega parka kmalu po tem zasedanju na Bledu poslali slovenskim vladnim telesom zahtevo po prepovedi, vendar ni bilo slišati, da bi o njej razpravljala ali celo sprejela ustrezne ukrepe. Verjetno je ta zahteva obležala v kakšnem predalu, na kar navaja šele pred kratkim začeta razprava o drugih podobnih primerih.

Triglavski narodni park je namreč v začetku letošnjega marca poslal Republiškem komiteju za varstvo okolja in urejanje prostora pobudo za dopolnitev zakonov in podzakonskih aktov s področja urejanja prostora, v kateri ugotavlja, »da se v zadnjem času pojavljajo nove oblike poseganja v prostor, ki sedaj niso urejene niti v zakonih, niti v drugih predpisih, niti niso predmet planskih aktivnosti«. TNP je posebej opozoril na smučanje s pomočjo helikopterja, na vožnje z gorskimi kolesi, na smučanje po neurejenih smučiščih in

na turno smučanje. Poleg tega je po mnenju TNP »posebej zaskrbljujoče, da ni nikjer urejeno vprašanje uporabe snežnih topov in prepiranje snega k kemičnimi sredstvi«.

»Ugotavljamo,« je posebej poudarjeno v tej pobudi, »da zaradi prepovedi nekaterih od navedenih športnih aktivnosti v sosednjih deželah alpskega območja že nastaja pritisk na Slovenijo in njene športne centre, zaradi želenega povečanja turističnega prometa pa nekatera okolja hitro prevzemajo te aktivnosti brez nujnega premisleka o posledicah teh športov na naravno okolje.«

Kmalu zatem pa so se stvari vendarle začele hitreje premikati. Republiški vodnogospodarski inšpektorat, ki deluje pri Republiškem komiteju za varstvo okolja in urejanje prostora, je pripravil študijo (ali pa ugotovitve) o takšnih posegih v naših gorah in okoli njih. V njej je zapisano, da pri nas obseg takšnih škodljivih posegov v gorsko naravo še ni tolikšen kot v nekaterih drugih alpskih deželah, zato je treba o njih najresneje premišljevat in ustrezno ukrepati, da v večjem obsegu ne bi postali škodljivi prostoru in okolju.

V tem besedilu je posvečena precejšnja pozornost umetni pripravi snega in utrjevanju naravnega snega s kemičnimi pripravki. Zapisano je, da je pri nas le nekaj snežnih topov v Kranjski gori, Slovenj Gradcu in na Mariborskem Pohorju. Vendar: »Naprave za umetno pridobivanje snega so razmeroma veliki porabniki energije. Ocenjujemo, da je potrebnih za pripravo kvadratnega metra umetnega snega 0,25 do 2,80 kilovatne ure energije. Te naprave so tudi razmeroma veliki porabniki vode. Ocenjujemo, da je možno iz kubičnega metra vode pripraviti povprečno 2,5 kubičnega metra umetnega snega. Pri popolnem enkratnem zasneženju debeline 30 centimetrov je potrebnih sto litrov vode na kvadratni meter površine.«

POZITIVNI IN NEGATIVNI VPLIVI

Med pozitivne vplive takšnih posegov štejejo zavarovanje travne ruše pred mehanskimi poškodbami smuči in teptalcev za sneg ter možnost, da fiksno vodovodno omrežje poleti uporabljajo za namakanje in zalivanje, med negativne pa spremembo mikroklima, odvzem vode iz pozimi že tako pičlih vodotokov, hrup, posebno še ponoči, in neugoden vpliv na pokrajinsko sliko. Poleg tega so fizikalne lastnosti umetnega snega drugačne od lastnosti naravnega snega: pod umetnim snegom so tla pogosteje zamrznjena, zato je dihanje tal težavnejše.

Posebno v Avstriji imajo po deželah različno urejeno pravno regulativo, povezano z napravami za umetno pripravo snega; povsod je potrebno vodnogospodarsko soglasje, poleg tega pa ponekod še eko-

loško, naravovarstveno, obrtno ali prostorsko načrtno. Tako zdaj tudi pri nas predlagajo, da bi moral investitor takšne naprave imeti lokacijsko dovoljenje, pred tem pa ugotovitev pristojnega organa o možnostih preskrbe naprave z energijo in vodo ter o vplivih naprave na okolje.

Republiški vodnogospodarski inšpektorat je dal tudi mnenje o smučanju po neurejenih smučiščih in o turnem smučanju. Ugotovil je, da lahko takšno smučanje povzroča škodo, ker smučarji z ostrimi robniki lahko poškodujejo veje in debla dreves in plašijo gorsko divjad. Zato bi kazalo pri nas razglasiti »mirna območja«, kjer bi bilo vsakršno smučanje prepovedano, drugje pa naj bi označili smučarske proge in predvsem smučarje opozarjali na gorski bon-ton.

Kar zadeva ultralahka letala in motorne zmaje, ki so jih že leta 1984 prepovedali nad gorskim svetom Švice in Liechtensteina, menda pa jih bodo še letos tudi v Avstriji in Zahodni Nemčiji, je slovenski inšpektorat mnenja, naj bi bili poleti s takimi plovili nad našim gorskim svetom dovoljeni le s posebnim dovoljenjem pristojnega upravnega organa ali pa naj bi uporabo celo popolnoma prepovedali.

Tudi za vožnje z gorskimi kolesi pripravljajo pri nas omejitve: dovoliti naj bi vož-

nje z njimi samo po nekaterih stezah in prepovedali vožnje na gorske vrhove in grebene nad 2000 metri nadmorske višine.

RAZPRAVE ŠE BREZ UČINKOV

Kar zadeva snežne topove in umeten sneg, se je konec letošnjega julija oglasila Republiškemur komiteju za turizem in gostinstvo Poslovna skupnost za žičnice Slovenije, od koder so zagotovili, da pri nas »pridelujejo« umetni sneg le ponekod in na manjših površinah, da »velja načelo: dober pašnik — dobro smučišče in obratno«, da pri umetnih zasnežitvah pri nas ne uporabljajo nikakršnih kemičnih sredstev in da nikakor ni utemeljena izdaja posebnih soglasij proizvajalcem umetnega snega. Nasprotno pa so žičničarji mnenja, da bi s predpisi nekako le morali urediti drugačne oblike smučanja (po neurejenih smučiščih in turno smučanje) in letenje z ultralahkimi plovili...

Tako so se vse te razprave v kakšnih petih letih pri nas na sončni strani Alp zvrtele in prišle v začetku letošnjega septembra iz slovenskega ministrstva za turizem v Splošno združenje gostinstva in turizma, ki je konec septembra o tem razpravljal.

Kdaj bo pri nas kdo začel ukrepati, še ni znano.

SREČANJE PLANINCEV TREH DEŽEL

PRIHODNOST ALP IN ORGANIZACIJE

Letošnje, jubilejno, 25. srečanje planincev treh dežel (Slovenije, Koroške in Julijske Krajine-Benečija) je bilo 30. septembra in 1. oktobra v Beljaku, pozdravila pa sta ga tudi beljaški župan Manzonreiter in koroški deželni glavar dr. J. Haider. V pozdravnih govorih sta poudarila pomen planinstva, prav tako pa tudi sodelovanje med narodi vseh treh dežel.

Tokratno srečanje je bilo posvečeno ekološkim problemom v planinskih kočah in na poteh. Uvodni referat je imel mag. Peter Hasslacher, ki je razčlenil vpliv vedno večjega razmaha turizma na ekološko problematiko nasploh, zlasti pa še v planinah (nove tehnologije čiščenja odpadkov, preskrba z vodo, vprašanje odpadkov in smetišč, uporaba energetskih virov itd.).

Razpravljalci so pozdravili tudi nujnost aktivnejšega odnosa do gorskih kmetij in tam živječih kmetov (čiščenje in krčenje planšarij, odstranjevanje kamenja, ograjevanje, sanacija planšarskih koč in drugo). Udeleženci srečanja so se med drugim dotaknili gorskega biciklizma, ki po njegovem mnenju ne spada v pravi gorski svet.

Za slovenske planince oz. za Planinsko zvezo Slovenije je referiral prof. dr. Tone Strojín. Njegov prispevek, ki je bil zelo ugodno sprejet, objavljamo v celoti.

Ob tem jubilejnem srečanju je zbor podelil posebne diplome vsem tistim planincem, ki so dolgo vrsto let aktivno sodelovali pri organiziranju srečanj in izvajanju skupnih akcij. Ta priznanja so iz Slovenije prejeli častni predsednik PZS in častni predsednik srečanj treh dežel dr. Miha Potočnik, Mirko Fetih in Jadka Suša.

Ob čudovitem jesenskem vremenu so se udeleženci srečanja treh dežel naslednjega dne peš povzpeli na vrh Dobrača (2166 m).

M. F.

* * *

POVEZOVANJE V ALPAH

Dandanes govorimo zgolj o človekovih pravicah in zahtevah, nikakor pa nismo pripravljeni slišati tudi kaj o dolžnostih.

Varstvo narave — tudi v gorah — je danes več kot dolžnost; pomeni obveznost vseh in vsakogar, ki zahaja v Alpe.

Obveznost do varstva narave, vključno narave v Alpah, ni in ne more biti le ob-